

69. Tsyhankova Tetiana, Yatsenko Olha, Mozgovyy Oleg, Didukh Tetiana, Patsola Lidiia (2021). Mobilization of innovative and resource factors of national outsourcing IT companies development. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*. 2021, (1): 191 — 197. <https://doi.org/10.33271/nvngu/2021-1/191>
70. Herrington, K. (2023, 15 May). Accelerate Your Digital Transformation Efforts With Insights-Driven Leadership. *Forrester*. Retrieved from: <https://www.forrester.com/blogs/insights-driven-leadership/>.
71. Tsygankova T., Yatsenko O., Obolenska T., Gordieieva T., Osadchuk V. (2023). Influence of industry 4.0 on strategies of companies entering the global market of data integration services. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*. 2023, (2): 141 — 148; <https://doi.org/10.33271/nvngu/2023-2/141>
72. Yatsenko O. M., Tananaiko T. S. Vplyv tsyfrovizatsii mizhnarodnoi torhivli na ekonomichnyi rozvytok krain. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky*. 2023. Tom 8. № 2. S. 260 269. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2023-2-38>. URL: <http://ujae.org.ua/vplyv-tsyfrovizatsiyi-mizhnarodnoyi-torgivli-na-ekonomichnyj-rozvytok-krayin/>
73. Yatsenko O. M., Dmytriyeva N. O. Determinants of formation and development of international e-commerce. *Actual problems of international relations*. 2018. URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/view/3489/3159>.
74. Reznikova Nataliia V., Rubtsova Maryna Y., Yatsenko Olha M. The role of innovation clusters in building up investment and innovation strategies in the crossborder cooperation context. *Actual problems of international relations*. — issue No. 142 — 2020. — С. 83-98. DOI: <https://doi.org/10.17721/apmv.2020.142.1.85-98>.
75. Gens, F. (2019, October 29.). IDC FutureScape: Worldwide IT Industry 2020 Predictions. *IDC*. Retrieved from: <https://keyvatech.com/wp-content/uploads/2020/01/IDC-2020-Futures.pdf>.

DOI 10.33111/vz_kneu.35.24.02.19.131.137

Ткаченко Олена

професор кафедри економічної теорії,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
Київ, Україна
Email: tkachenkoolena@kneu.edu.ua
ORCID: 0000-0003-2923-7186

Лісняк Іван

аспірант кафедри економічної теорії,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
Київ, Україна
Email: lisnyakvan@gmail.com
ORCID: 0000-0002-1952-4870

Загребельний Дмитро

ТОВ «Філіп Морріс Сейлз енд Дистриб'юшн»
Фахівець з аналітики торговельних операцій
e-mail: dima.zagreb3@gmail.com
ORCID: 0009-0009-4482-4806

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Tkachenko Olena
Professor of the Department of Economic Theory
Kyiv National Economics University named after Vadym Hetman
Kyiv, Ukraine
Email: tkachenkoolena@kneu.edu.ua
ORCID: 0000-0003-2923-7186

Lisniak Ivan
Postgraduate student of the Department of Economic Theory
Kyiv National Economics University named after Vadym Hetman
Kyiv, Ukraine
Email: lisnyakvan@gmail.com
ORCID: 0000-0002-1952-4870

Dmytrii Zahrebelnyi
LLC «Philip Morris Sales and Distribution»
Trade Marketing & POSM Development Executive
e-mail: dima.zagreb3@gmail.com
ORCID: 0009-0009-4482-4806

THEORETICAL BASICS OF THE UKRAINIAN SOCIO-ECONOMIC RECOVERY POLICY

Анотація. Стаття присвячена систематизації теоретичних засад розробки й оцінювання суспільних результатів реалізації державної економічної політики та окресленню перспективних напрямів досліджень для гармонізації вітчизняного теоретико-аналітичного забезпечення державної економічної політики з сучасним мейнстрімом економічної теорії. Стаття оперує в просторі теоретичних абстрактних моделей і не охоплює питання їх операціоналізації та вибору кількісних вимірюваних показників для емпіричної перевірки сформульованих гіпотез, відповідно, не використовує методи роботи з кількісними даними. Відповідно спираючись на методологією Імре Лакатоша з виділенням «ядра» і «дискусійної оболонки» в складі кожного напрямку економічної науки, ми виділяємо чотири базові теоретичні основи розробки і оцінювання суспільних результатів реалізації державної економічної політики в складі сучасного економічного мейнстріму. Для виділення основних тенденцій розвитку теоретико-аналітичного забезпечення державної економічної політики використуються поєднання хронологічного та логічного принципів визначення послідовності етапів розвитку наукового забезпечення політики. Обґрунтована закономірна тенденція розвитку науково-аналітичного забезпечення державної політики до формулювання цілей і завдань в термінах зростання добробуту та поступової відмови від створення «стандартної пропозиції» суспільних благ та соціального захисту на користь персоніфікованих програм підтримки соціальної мобільності та розвитку людського потенціалу. Тоді увага розробників й оцінювачів політики спрямовується не стільки на її бенефіціарів, а на групи, що мають ускладнений доступ до вигід, генерованих політикою чи зовсім залишаються поза колом бенефіціарів.

Ключові слова: політика, відновлення, оцінювання, цільові показники.

Abstract. The article is devoted to the systematization of the theoretical foundations of the development and evaluation of the social results of the state economic policy implementation. It outlines the prospective research directions for the harmonization of the domestic theoretical and analytical support of the state economic policy with the modern mainstream of economic theory. The article operates with a theoretical abstract models and does not cover the issue of their operationalization and the selection of quantitative measurable indicators for empirical verification of formulated hypotheses. Accordingly, it does not use methods of working with quantitative data. Relying on the methodology of Imre Lakatos with the selection of a «core» and a «discussion shell» in the composition of each direction of economic science, we highlight four basic theoretical pillars for the development and evaluation of the social results of the state economic policy implementation as part of the modern economic mainstream. A combination of chronological and logical principles of determining the sequence of the stage of development of scientific policy support is used to highlight the main trends in the

development of theoretical and analytical support for state economic policy. The well-founded tendency of the development of scientific and analytical support of state policy towards the formulation of goals and objectives in terms of welfare growth and the gradual rejection of the creation of a «standard offer» of public goods and social protection in favor of personalized programs to support social mobility and the development of human potential. Then the attention of policy developers and evaluators is directed not so much to its beneficiaries, but to groups that have difficult access to the benefits generated by the policy or remain outside the circle of beneficiaries at all.

Keywords: policy, recovery, evaluation, target indicators

JEL codes: A10; A13

Постановка проблеми. Повномасштабна війна та радикальне зростання економічного навантаження на українське суспільство загострили проблеми, що супроводжують розвиток країни вже десятки років. Зокрема вагоме відставання реальних обсягів суспільного виробництва та продуктивності використання ресурсів від досяжного потенціалу, що в сучасних умовах визначається наявними запасами людського капіталу [1]. Серед провідних факторів такого вагомого недокористання людського потенціалу України традиційно виділяють недоліки економічної політики держави, як стосовно ідейно-теоретичної бази, що покладені в її основу [2], так і стосовно процедур та принципів їх реалізації на усіх рівнях управління — від загальнонаціонального до місцевого й територіальних громад. На рівні ідейно-теоретичної бази політики досі спостерігається існування «паралельного», щодо сучасної західної науки, простору наукової дискусії у вітчизняному науковому середовищі [3]. Саме неузгодженість теоретичних основ розробки й оцінювання політики в українському експертному середовищі з традиціями й усталеними практиками розвинутих країн, фрагментарність запозичення провідного досвіду аналітичного обґрунтування й оцінювання суспільних результатів політики в діяльність органів державної влади ми вважаємо тим недоліком, що суттєво обмежує можливості інтеграції України до Європейського економічного простору. Відповідно, ця стаття містить спробу осмислення і структуризації теоретико-аналітичної основи розробки й оцінювання суспільних результатів державної економічної політики в розвинутих країнах і визначення пріоритетних напрямів досліджень для забезпечення адаптації інструментарію сучасного економічного мейнстріму до потреб діяльності органів влади України.

Аналіз літератури. Проблематика розробки і реалізації державної економічної політики в Україні містить, на нашу думку, необхідні ознаки, щоб вбачати загальну теоретичну базу для пояснення як суспільних умов розробки такої політики, так і суспільних результатів її реалізації в неокласичному мейнстрімі. Зокрема, стосовно внеску економічної політики уряду в динаміку національного виробництва та впливу на розподіл тягаря й вигід від державного втручання — в положеннях теорії «другого кращого». Ця теорія описує функціонування економічної системи в умовах, коли дія ресурсних чи інституціональних чинників унеможливує для неї досягнення хоча б однієї з трьох умов Парето-оптимуму [4]. Наявність громіздкого та низько ефективного державного управлінського апарату; неконкурентоспроможний рівень технологічної бази вітчизняної економіки (в першу чергу, галузей із вагомою часткою бюджетного сектору, який традиційно «відстає» від середніх по економіці показників за темпами інвестиційного оновлення основного капіталу та інтенсивністю запровадження інновацій); «непідйомний» для економіки обсяг інвестицій, необхідний для якісного оновлення технічної бази національного виробництва —

все це дозволяє розглядати проблеми соціальної сфери України із використанням аналітичного інструментарію теорії «другого кращого» [5]. Проте наближення такої абстрактної теоретичної бази до потреб розробки економічної політики вимагає розгалуженої системи як прикладних теоретичних досліджень, що сформулюють принципи та аналітичний інструментарій застосування, так і загально-теоретичних робіт, що формуватимуть спільний з сучасними західними дослідженнями простір розробки загальних принципів й пріоритетів регламентації ролі держави в економіці. Спроби досягнення такого гармонійного бачення загальних принципів, пріоритетів і обмежень (що дуже важливо) державного втручання в економіку здійснювались і західними науковцями [6–8], і вітчизняними вченими, що намагались оцінювати загальну роль й ідеологію державного втручання в контексті досягнень сучасної інституціональної економічної теорії [9–12].

У згаданих нами та багатьох інших роботах, серед причин незадовільних за багатьма параметрами суспільних результатів реалізації державної економічної політики, виокремлюють як хронічно недостатнє ресурсне забезпечення (наприклад, класичне пояснення незадовільних результатів щодо виконання завдань соціальної політики, коли падіння якості послуг соціальної сфери пояснюється лише нестачею бюджетного фінансування, ігноруючи недоліки ідеології та пріоритетів реформування цих галузей). Лише деякі дослідження звертали увагу на інституціональні обмеження, що перешкоджали отриманню навіть досяжних за наявних ресурсних обмежень результатів [13]. Поширені також погляди, що пов'язують низький рівень ефективності державного регулювання із загальним низьким рівнем економічної ефективності [14] (недоліки державної політики як функція загального рівня ефективності управлінського впливу на господарську діяльність в суспільстві), чи виділяють окремі визначальні на думку авторів аспекти (наприклад недоліки розподілу податкового навантаження) [15]. Отже, ми спробуємо виділити ту частину недоліків участі урядових структур в економічному житті суспільства, що пов'язані саме з неможливістю задіяння конкурентних, ринкових чинників розвитку господарської системи України без гармонізації теоретичних основ економічної політики держави з принципами сучасного мейнстріму економічної науки.

Мета статті. Структурувати теоретичні підвалини розробки й оцінювання суспільних результатів реалізації державної економічної політики та окреслити перспективні напрями досліджень для гармонізації вітчизняного теоретико-аналітичного забезпечення державної економічної політики з сучасним мейнстрімом економічної теорії.

Викладення основних матеріалів дослідження. Державна економічна політика розглядається нами як результат двох аспектів взаємодії суспільства і політики. По-перше — як форма адаптації урядової програми впливу на економіку (оновлення принципів, пріоритетів та інструментів реалізації політики) у відповідь на зміни виробничого потенціалу, галузевої структури економіки, соціальної структури та інституціональної системи суспільства. По-друге, як складну систему впливу владних структур на перебіг економічних процесів та розподіл витрат і вигід від економічної діяльності між верствами населення. Таким чином, політика в нашому дослідженні — це, з одного боку, результат певних суспільних процесів, «залежна змінна» у моделях, що описують формування вимог суспільства до державного втручання та функціонування політичних механізмів прийняття та легітимізації рішень щодо використання можливостей державного впливу на економіку. З іншого, — це причина, фактор, у складній системі фак-

торів, що визначають у короткостроковій перспективі — міру реалізації наявного ресурсного потенціалу суспільства та характер розподілу результатів його використання між верствами населення, а в довгостроковій перспективі — темпи нарощення й структурні характеристики відтворення виробничого потенціалу, а отже, відносини між власниками різних виробничих ресурсів, виконавцями різних функцій в процесах суспільного виробництва.

Відповідно, у нашому розумінні, політика формується на перетині двох основних суперечностей (рис. 1).

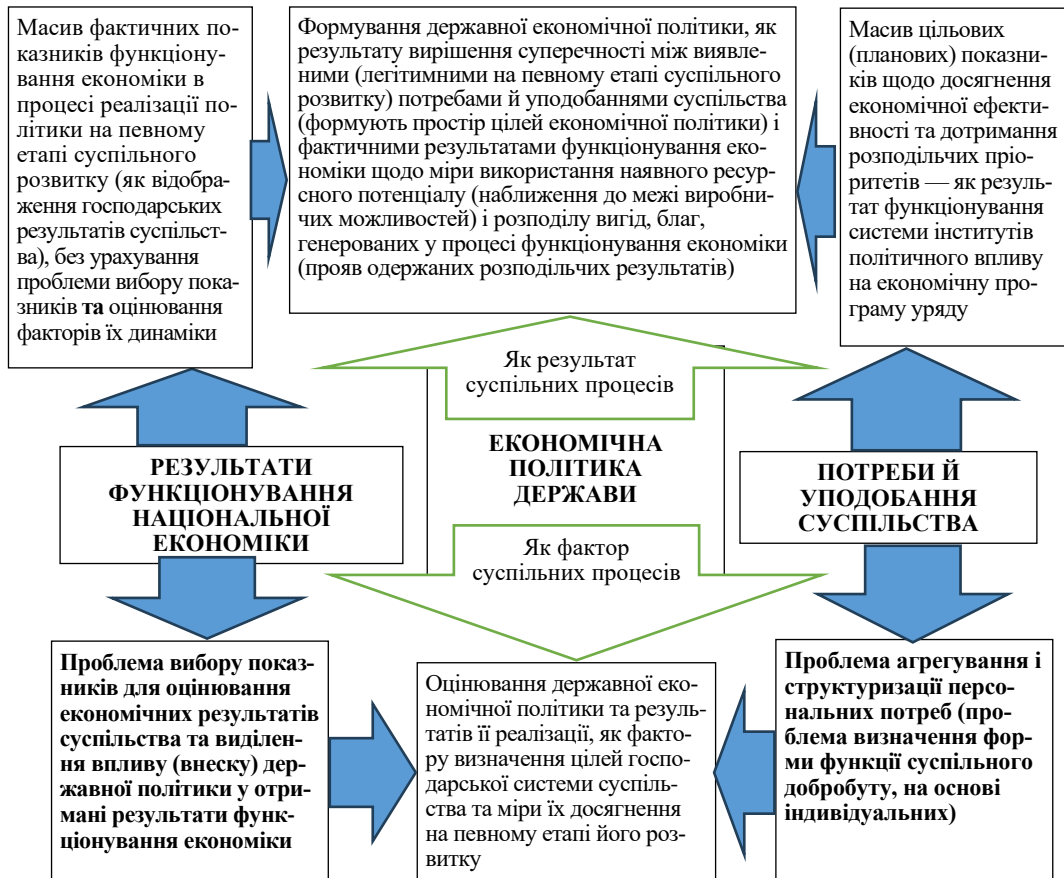

Рис. 1. Економічна політика як результат та фактор суспільно-економічних процесів

Як продукт суспільної еволюції ми будемо тлумачити політику в контексті взаємодії об'єктивних потреб суспільства у державному втручанні і механізмів прийняття рішень щодо використання ресурсів й можливостей держави для корегування перебігу економічних процесів. Відповідно, державна економічна політика як продукт функціонування суспільства є формою вирішення суперечності між об'єктивною потребою суспільства у державному втручанні у перебіг економічних процесів і результатами функціонування тих інститутів, що сформувались в суспільстві на певному етапі його історичного розвитку й регламентують встановлення компромісу між суперечливими груповими інтересами у процесі прийняття рішень щодо використання ресурсів і можливостей уряду.

У свою чергу, «об’єктивна потреба» суспільства у державному втручанні в господарське життя відображається через уявлення про «ідеальну політику», про ідеалізовану модель державної участі у господарському житті, або про потенціал, що має держава щодо реалізації суспільних цілей та поліпшення ефективності та (чи) соціальної справедливості функціонування економічної системи. Відповідно, це погляд на державну економічну політику в контексті питань взаємодії державного регулювання і стихійного ринкового саморегулювання: «що має робити держава в економіці?», «як поєднувати ринкові механізми саморегулювання з важелями державного втручання в економіку?», «де межі (тією мірою, якою вони можуть бути встановлені не ситуативно, як реакція на конкретні обставини, а концептуально, за певними досить універсальними критеріями, що можуть застосовуватись у цілому ряді випадків) доцільного втручання уряду в перебіг економічних процесів?». Цей сегмент теоретичного простору заповнює «чиста теорія державного втручання», або «теорія провалів ринку» і відповідний розділ теорії суспільного добробуту [16–18] (лівий верхній сегмент рис. 2).

Те, якою мірою вдається реалізувати той «теоретично досяжний потенціал», що має державна економічна політика для підвищення добробуту населення в умовах певного суспільства у певний момент часу, визначається у процесі функціонування інститутів, які регламентують процеси прийняття політичних рішень та їх виконання через діяльність державної бюрократичної машини.

Такий погляд на державну економічну політику передбачає пошук відповідей на питання на кшталт «чому внаслідок використання виділених ресурсів отримані саме певні результати?», «чому на вирішення задачі «А» урядом були виділені ресурси, а вирішення завдання «В» відкладене до «кращих часів?». Закономірності функціонування цієї системи інститутів досліджують теорія бюрократії [19–21] та теорія політичних ринків і пошуку політичної ренти [22–23] (правий верхній сегмент рис. 2).

Третій сегмент теоретичного підґрунтя державної економічної політики — макроекономічна теорія державного регулювання, що описує закономірності й функціональні зв’язки, що виникають між агрегованими характеристиками функціонування економіки та великих її секторів. Від робіт Кейнса, що здійснив методологічний прорив, по-перше, припустивши, існування специфічних, відмінних від мікроекономічних, залежностей та рушійних сил формування спільних для економіки, чи окремих її секторів (галузей) тенденцій економічної динаміки. По-друге, довівши доцільність використання специфічних (відмінних від мікроекономічних) теоретичних підходів та моделей для пояснення формування кон’юнктури товарних і фінансових ринків, як складових макроекономічної рівноваги, та пояснення макроекономічної динаміки. Отже третій сегмент — теорія макроекономічного моделювання впливу державних програм і політики на тенденції загальної економічної активності, на масштаби залучення різних ресурсів до національного виробництва та агреговану (тобто оцінювану як середня в масштабах усієї економіки) доходність таких ресурсів, а також на усереднену (агреговану) доходність різних секторів економіки (лівий нижній сегмент рис. 2).

Нарешті четвертий сегмент теоретичного обґрунтування державної економічної політики охоплює мікроекономічні моделі реагування суб’єктів економіки (домогосподарств та підприємств) на важелі податкового та іншого регулятивного впливу держави.

Він охоплює основні моделі зміни умов оптимуму підприємств (та зрушень у цільовій функції підприємства) та моделі впливу зміни цін і доходів (відповідно — і впливу оподаткування продуктів і доходів) на добробут домогосподарств (правий нижній сегмент на рис. 2).

Для нашого дослідження принципово важливо визначити вихідні основи, ідеологію, що з'єднує та надає спрямованості тим, переважно позитивістським положенням і моделям, що генерують усі чотири виділені нами сегменти теоретичного забезпечення розробки і оцінювання суспільних наслідків реалізації державної економічної політики. Ця необхідність обумовлена тим, що політика нероздільно пов'язана з функцією цілепокладання, отже її наукове забезпечення не може обмежуватись лише позитивістською методологією. Нормативна складова наукового обґрунтування політики вимагає певної визначеності стосовно цінностей, що покладаються в її основу. Адже як вважають розробники теоретичного інструментарію оцінювання державних програм і політики [24; 25], для оцінювання якості політики важливі навіть не стільки самі цілі, скільки їх прозорість, тобто повна поінформованість суспільства щодо усього комплексу наслідків та відкинутих альтернатив певної політики та наявність / відсутність дієвого механізму впливу суспільства на такі цілі.

По-перше, коли ми досліджуємо політику як результат суспільної взаємодії, тобто шукаємо пояснення витоків формування і наслідків реалізації певної політики ми розглядаємо механізми прийняття політичних рішень демократичного суспільства, в якому функціонують конкурентні політичні ринки, забезпечуються (як мінімум декларуються) принципи підзвітності влади населенню, існують фундаментальні механізми змінюваності влади, залежно від задоволеності населення результатами реалізації політики. Іншими словами, ми не розглядаємо механізми формування політики тоталітарного суспільства. Це не означає, що ми не визнаємо наукової цінності дослідження закономірностей функціонування інститутів тоталітарної влади. Актуальність таких робіт яскраво проявляється зараз, коли оптимістичні настрої, виражені ще на початку 2000-их у «Кінця історії» Ф. Фукуями [26] зазнали відвертого краху на тлі неспроможності розвинутих країн протистояти свавілля потужних тоталітарних режимів, чи навіть протидіяти радикальним проявам релігійного фундаменталізму. Проте, оскільки авторські ціннісні настанови несумісні з тоталітаризмом, ідеям досягнення ефективності влади завдяки «особистісним якостям правителів», замість дієвої політичної конкуренції та якісних інститутів суспільного контролю, ми не бачимо для себе можливості розглядати теоретичні основи політики повоєнного відновлення України за межами дискурсу демократичного політичного устрою, верховенства прав людини та конкурентності політичної системи. Зрозуміло, що будь-яка реальна політична система це завжди певний компроміс між абсолютним (ідеальним) втіленням теоретичної моделі тоталітарної влади і так само нездійсненим втіленням принципів представницької демократії. Проте, навіть не зважаючи на те, що у вирішенні певних завдань суспільства високо централізовані механізми тоталітарної влади можуть мати переваги, порівняно з більш складними, громіздкими та чутливими до якості людського капіталу механізмами демократичного прийняття рішень, ми однозначно позиціонуємо ці теоретичні альтернативи як «негативний», руйнівний для ідеалів гуманізму та людиноцентризму полюс — модель чистого тоталітаризму і позитивний, відповідний ідеалам людиноцентричного підходу полюс — модель досконалої демократії.

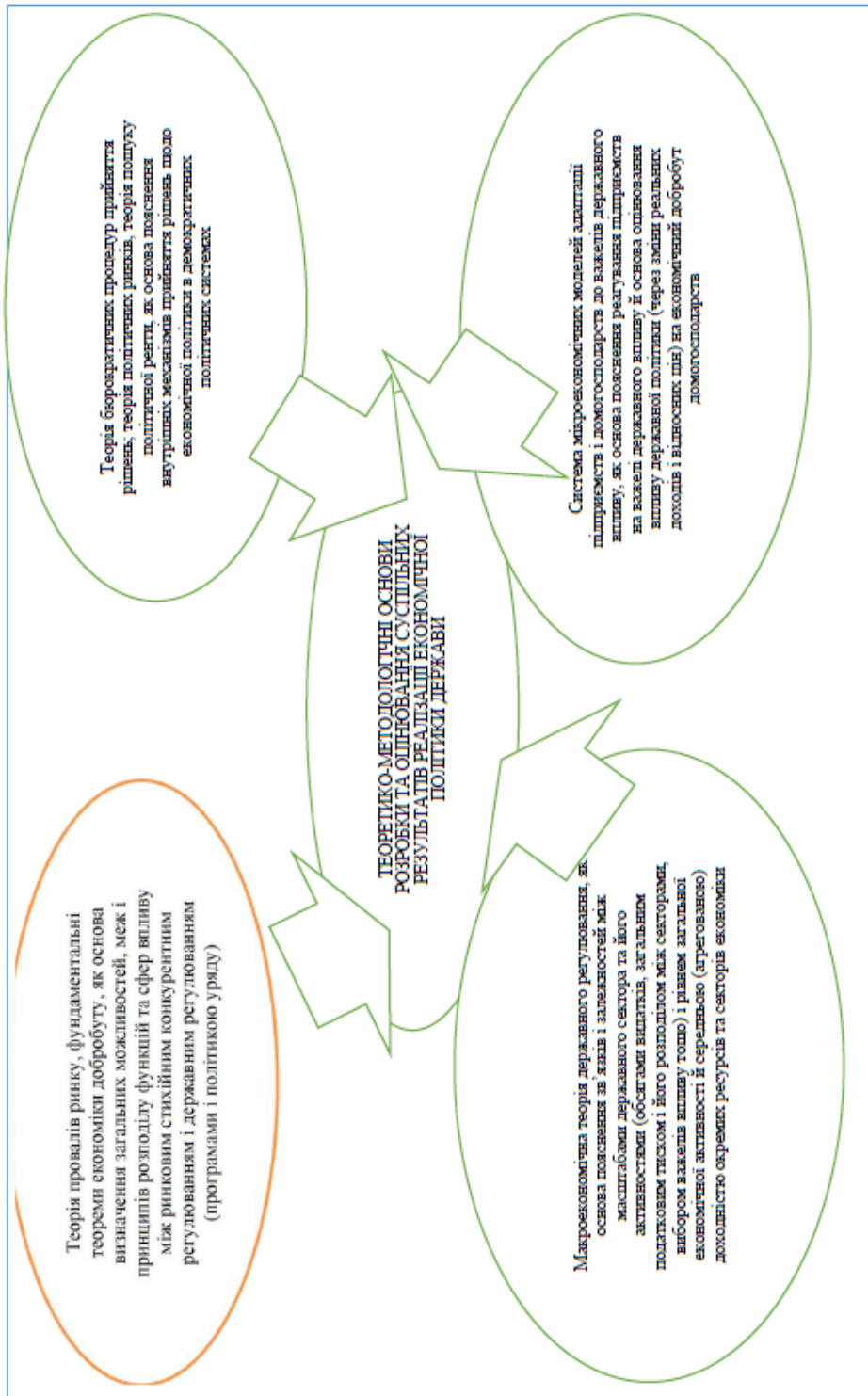

Рис. 2. Авторська систематизація теоретико-методологічних основ розробки й оцінювання суспільних наслідків реалізації

По-друге, ми виходимо з фундаментального бачення підпорядкованості цілей будь-якої державної економічної політики пріоритетам «найбільшого блага для найбільшої чисельності людей» [27]. Відповідно, для нас фундаментальним методологічним положенням є принципи «держави суспільного добробуту»: усі дії такої держави підпорядковані максимізації функції суспільного добробуту (на цьому етапі нашого дослідження абстрагуємось від альтернативних поглядів на форму такої функції та способи агрегування індивідуальних оцінок добробуту в складі оцінки суспільного), а сама вона розглядається лише як інструмент примноження добробуту пересічної людини. Відповідно, будь-які «сакральні», чи «міфологічні» критерії оцінювання політики ми вважаємо неприйнятними. Це означає, що оцінка доступних альтернатив реалізації політики може ґрунтуватись виключно на вигодах (і витратах), що досягаються для певного кола бенефіціарів. Відповідно, будь-які результати, що формулюються в термінах «зміцнення держави», «підвищення авторитету країни», не можуть тлумачитись як «outcomes», тобто досягненні, цінні самі по собі, а не як інструмент для досягнення цілей підвищення добробуту населення. У цьому ми вбачаємо принципово досягнення ідеології побудови спільноти розвинутих демократичних суспільств в останній третині ХХ ст. та в першій чверті ХХІ. Певною мірою, це досягнення можна виразити як подолання ідеології Макіавеллізму — одного з перших практиків політики, який сформулював досить цілісну концептуальну систему поглядів на взаємодію людини, суспільства і влади. Ця ідеологія може вважатись вираженням протагоністом людиноцентризму. Отже один полюс — ідеологія Н. Макіавеллі, в межах якої пересічна людина — це завжди інструмент досягнення цілей влади. В свою чергу, влада і еліта завжди протиставлені суспільству, бо їх політика — це інструмент реалізації й посилення влади, а не засіб служіння суспільству. Відповідно, цілі суспільства виводяться не як агрегація цілей індивідів, а як вищі, стосовно персональних цілей, завдання «збереження впорядкованості суспільного життя». Тоді суперечливість таких «вищих цілей» з егоїстичними, «приземленими» мотивами діяльності індивідів задана апіорі і зростання добробуту мас, чи «вивільнення їх творчого потенціалу» від повсякденних турбот про задоволення базових потреб — це частіше перешкода досягненню цілей еліти. Відповідно, роблячи поступку потребам населення правитель дбає не про власне населення, а лише про його спроможність і готовність служити цілям влади. Йдеться лише про віднайдення кращого поєднання «батога і пряника». При цьому, якщо спробувати формалізувати пріоритети макіавеллізму, то таке «краще поєднання» буде визначатись за принципом «найменший обсяг пряника», що дозволяє досягнути цілей влади за наявної спроможності до репресій. Тобто обидва засоби впливу влади на населення для Макіавеллі рівнозначні: позитивні й негативні стимули мають поєднуватись для забезпечення достатньої слухняності мас, чий інтереси чи потреби розглядаються як інструменти, а не цілі політики.

Отже, другий полюс — концепція первинності прав людини та верховенства права і свободи людей — як беззаперечного пріоритету політики, яка, в свою чергу, тлумачиться як інструмент служіння суспільству. Застосовуючи інструментарій теорії суспільного добробуту, можна сказати, що за такого підходу до розуміння витоків цілей економічної політики, функція суспільного добробуту

може враховувати лише персональні оцінки добробуту членів суспільства. Незалежно від того, як будуть агрегуватись і «зважуватись» персональні оцінки представників різних соціальних груп, функція суспільного добробуту не може враховувати ніяких характеристик інститутів, організацій, будь яких об'єктів впливу політики поза інтересами певних людей. Так, зміцнення корпоративного сектору, чи зростання можливостей державного бюджету, або дієвості державних програм не може тлумачитись як кінцева мета, а лише як інструмент, що набуває сенсу, змістовності в контексті оцінки суспільного добробуту, лише тією мірою, якою впливає на суб'єктивний стан, відчуття щастя й комфорту певної людини (групи людей).

Відповідно, логіка розвитку ідеології державної політики провідних країн, що втілюють на сьогодні кращі досягнення підпорядкування державних інститутів потребам широких верств населення, можна представити як подолання ідеології «першого полюсу» — ідеології Макіавелізму та наближення реальних практик і процедур розробки і реалізації політики до ідеалів «людиноцентризму» та підконтрольності держави суспільству. Враховуючи, що обидві ідеологічні максими існують лише як теоретична настанова, отримуємо важливий теоретичний інструмент оцінювання будь-якої політики та засобів її реалізації — за позиціонуванням між такими «теоретичними полюсами», етатистським, «державницьким» і «людиноцентричним» гуманістичним.

Висновки. 1. Політика, що формується в умовах конкурентних економічних і політичних ринків (за наявності «позитивного оберненого зв'язку між конкуренцією на політичних і економічних ринках») закономірно тяжіє до формулювання цілей і завдань у термінах зростання добробуту та еволюціонує від створення «стандартної пропозиції», що обґрунтовується наявними ресурсними можливостями, до персоніфікованих програм підтримки соціальної мобільності та розвитку людського потенціалу. Тоді увага розробників й оцінювачів політики спрямовується не стільки на бенефіціарів політики (щоб підкреслити її переваги), а на групи, що мають ускладнений доступ до вигід, генерованих політикою, чи зовсім залишаються поза колом бенефіціарів. Така парадоксальна спрямованість моніторингу результатів реалізації політики дозволяє спрямовувати її фокус за принципом «наявної потреби», замість принципу «досяжності й легкості обліку результатів», що сприяє зменшенню розриву між декларованими і реально досягнутими цілями політики.

2. Сприйнятливість господарського середовища до заходів стимулювання вибору соціально відповідальної інноваційної моделі бізнесу стає значно вірогіднішою, завдяки факторам, увагу на яких концентрують інституціональні теорії економічного розвитку, наполягаючи на важливості саме усвідомлених, сприйнятих суспільством, зафіксованих в системі надійних переконань принципів і правил. До них можна віднести низку принципів політики, особливостей суспільного консенсусу, закріпленого в засадах регламентації суспільної взаємодії сучасних розвинутих країн. На найфундаментальнішому рівні виділяємо три основні інституціональні основи людиноцентричного розвитку: високу та захищену інституціонально (як через законодавчі норми, так і через традиції господарської діяльності) конкурентність економічних та політичних ринків; вбудована в систему важелів державної економічної полі-

тики підтримка структурних змін, пов'язаних з формуванням постіндустріальної структури економіки та вилученням переваг від зростання питомої ваги нематеріального виробництва; принципи людиноцентризму та людиновимірності як основа узагальнення, оцінювання усіх змін та тенденцій, результатів програм та політик, що передбачає якісне, дієве розмежування «інструментальних» та «самоцінних» показників результатів реалізації програм і політики.

Література

1. Колот А. М., Герасименко О. О. Праця XXI: філософія змін, виклики, вектори розвитку. Київ : КНЕУ, 2021. 433с.
2. Галабурда М. К. Методологія обґрунтування постсоціалістичних циклів і криз. Економічна теорія. — 2011. — № 4. — С. 26–31.
3. Малий І. Й., Галабурда М. К. Економічна наука: проблеми усвідомлення методології // Економіка України. — 2006. — № 9(538). — С. 45–55.
4. R. G. Lipsey, K. Lancaster. The general theory of second best / Review of Economic Studies, 1956, 24 (1). — P. 11–32.
5. Viner, Jacob, The Customs Union Issue, New York, Carnegie Endowment for International Peace, 1950.
6. Klein, Naomi (2007). Doktryna szoku. Knopf Canada.
7. Reinert Erik S. How Rich Countries Got Rich And Why Poor Countries Stay Poor. Spartacus. 2005. 250 p.
8. Acemoglu D., Robinson J. A. Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty. Crown Publishers, 2012. 579 p. URL: https://ia800606.us.archive.org/15/items/WhyNationsFailTheOriginsODaronAce251moglu/Why-Nations-Fail_-The-Origins-of-Daron-Acemoglu.pdf
9. Колот А. М., Герасименко О. О. Демографічні, технологічні та соціально-трудова імперативи економічного розвитку: нові можливості і виклики постіндустріальної доби. Розвиток соціально-трудова відносин: проблеми науки та практики: монографія / С. І. Бандур, Т. А. Костишина, О. О. Нестуля та ін.; за ред. Т. А. Костишиної. Полтава, 2020. С. 7–41. URL: <http://surl.li/ibqoi>
10. Галабурда М. К. Бесцельная трансформация или политическая экономия постсоциалистических преобразований / М. К. Галабурда // Формування ринкової економіки : зб. наук. пр. — 2014 — Вип. 31. — С. 79–89
11. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку [Текст] : [монографія] / В. М. Гесць ; НАН України, Ін-т економіки та прогнозування. — К. : [б. в.], 2009. — 863 с.
12. Малий, І. Й., Діба, М. І., Галабурда М. К. «Держава і ринок: філософія взаємодії: Монографія. За заг. та наук. ред. д-ра екон. наук, проф. ІЙ Малого. Київ, КНЕУ, 2005, 358 с.
13. Кудінова А., Верба Д. Проблеми соціальної сфери в Україні: результати дефіциту ресурсів та неефективного державного регулювання? Україна: аспекти праці, 2014, № 3. С. 34–41.
14. Соціогуманітарний аспект інноваційно-технологічного розвитку економіки України» / За ред. д-ра екон. наук Л. І. Федулової. — К.: Інститут економіки та прогнозування, 2007. — 472 с.
15. Ткаченко Н. М. Соціальний стан і стратегія розвитку в Україні. Облік і фінанси АПК, 2010, № 2. С. 36–41.

16. Arrow K. Social choice and individual values. — New York: Wiley, 1963. — Second Edition. — 224 p.
17. Аткинсон Э. Б., Стиглиц Дж. Э. Лекции по экономической теории государственного сектора. — М.: Аспект Пресс, 1995. — 832 с.
18. Begg D. and Wyplosz C. How Big a Government? Transition Economy Forecasts Based on OECD History // Fifth Dubrovnik Conference on Transition Economies. — Dubrovnik. Croatia. — 1999. — June.
19. Buchanan J. M. The Demand and Supply of Public Goods. — Copyright: 1999 by Liberty Fund, Inc.
20. Buchanan J. M., Tullock G. The Calculus of Consent: Logical Foundations of Constitutional Democracy. — Copyright: 1999 by Liberty Fund, Inc.
21. Olson M. Jr., Sarna N., Swamy A. V. Governance and Growth: A Simple Hypothesis Explaining Cross-country Differences in Productivity Growth Forthcoming in Public Choice // Working Paper. — 1998. — № 218. — July.
22. Demirbas D. Rent-seeking in developed and developing countries: cross section and time series studies. (Електрон. Ресурс) / Спосіб доступу: URL: <http://inomics.com>
23. Downs A. An Economic Theory of Democracy. — New York, 1957. Downs A. An Economic Theory of Democracy. New York: Harper and Row, 1957. 310 pages.
23. Krueger Anne. *The Political Economy of the Rent-Seeking Society*. American Economic Review, 64 June 1974, pp. 291 — 303.
24. Веймер Д. Л., Ейден Р. В. Аналіз політики: концепції та практика. Переклад з англ. за науков. ред. О. Кілієвича. К.: ОСНОВИ. 2000. 654 с.
25. Вайс К. Г. Оцінювання: методи дослідження програм та політики. Переклад з англ. за науков. ред. О. Кілієвича. К.: ОСНОВИ. 2000. 671 с.
26. Fukuyama, F. (2012). The end of history and the last man. Penguin Books.
27. Bentham J. Manuel of political economy // Jeremy Bentham's Economic Weittings / Ed. by W. Stark. — London, 1952. — Vol.1. — P. 224.

References

1. Kolot A. M., Gerasimenko O. O. Work XXI: philosophy of change, challenges, vectors of development. Kyiv: KNEU, 2021. 433p.
2. Galaburda M. K. Methodology of substantiation of post-socialist cycles and crises. Economic theory. — 2011. — No. 4. — P. 26–31.
3. Malyy I. Y., Galaburda M. K. Economic science: problems of understanding methodology // Economy of Ukraine. — 2006. — No. 9(538). — pp. 45–55.
4. R.G. Lipsey, K. Lancaster. The general theory of second best / Review of Economic Studies, 1956, 24 (1). — P. 11–32.
5. Viner, Jacob, The Customs Union Issue, New York, Carnegie Endowment for International Peace, 1950.
6. Klein, Naomi (2007). Doktryna shoku. Knopf Canada.
7. Reinert Erik S. How Rich Countries Got Rich And Why Poor Countries Stay Poor. Spartacus. 2005. 250 p.
8. Acemoglu D., Robinson J. A. Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty. Crown Publishers, 2012. 579 p. URL: https://ia800606.us.archive.org/15/items/Why_Nations_Fail_The_Origins_of_Daron_Acemoglu/Why-Nations-Fail_-The-Origins-of-Daron-Acemoglu.pdf
9. Kolot A. M., Gerasimenko O. O. Demographic, technological and social and labor imperatives of economic development: new opportunities and challenges of the post-

industrial age. Development of social and labor relations: problems of science and practice: a monograph / S. I. Bandur, T. A. Kostyshina, O. O. Nestulia, etc.; under the editorship T. A. Kostyshina. Poltava, 2020. P. 7–41. URL: <http://surl.li/ibqoi>

10. Galaburda, M. K. Besselnaya transformation or political economy of post-socialist transformations / M. K. Galaburda // Formation of market economy: coll. of science pr. — 2014 — Issue 31. — P. 79–89

11. Society, state, economy: phenomenology of interaction and development [Text]: [monograph] / V. M. Geets; NAS of Ukraine, Institute of Economics and Forecasting. — K. : [b. v.], 2009. — 863 p.

12. Maly, I. Y., Dyba, M. I., Galaburda M. K. «The State and the Market: Philosophy of Interaction: Monograph. Under the general and scientific editorship of Doctor of Economics, Prof. IY Maly Kyiv, KNEU, 2005, 358p.

13. Kudinova A., Verba D. Problems of the social sphere in Ukraine: the results of a shortage of resources or ineffective state regulation? Ukraine: aspects of work, 2014, No. 3. P. 34–41.

14. Socio-humanitarian aspect of the innovative and technological development of the economy of Ukraine» / Ed. Dr. Econ. of Sciences L. I. Fedulova — K.: Institute of Economics and Forecasting, 2007. — 472 p.

15. Tkachenko N. M. Social condition and development strategy in Ukraine. Accounting and Finance of the Agricultural Industry, 2010, No. 2. P. 36–41.

16. Arrow K. Social choice and individual values. — New York: Wiley, 1963. — Second Edition. — 224 years

17. Atkinson E. B., Stiglitz J.E. Lectures on economic theory of the public sector. — M.: Aspect Press, 1995. — 832 p.

18. Begg D. and Wyplosz C. How Big a Government? Transition Economy Forecasts Based on OECD History // Fifth Dubrovnik Conference on Transition Economies. — Dubrovnik. Croatia. — 1999. — June.

19. Buchanan J. M. The Demand and Supply of Public Goods. — Copyright: 1999 by Liberty Fund, Inc.

20. Buchanan J. M., Tullock G. The Calculus of Consent: Logical Foundations of Constitutional Democracy. — Copyright: 1999 by Liberty Fund, Inc.

21. Olson M. Jr., Sarna N., Swamy A. V. Governance and Growth: A Simple Hypothesis Explaining Cross-country Differences in Productivity Growth Forthcoming in Public Choice // Working Paper. — 1998. — No. 218. — July.

22. Demirbas D. Rent-seeking in developed and developing countries: cross section and time series studies. (Electronic. Resource) / Access method: URL: <http://inomics.com>

23. Downs A. An Economic Theory of Democracy. — New York, 1957. Downs A. An Economic Theory of Democracy. New York: Harper and Row, 1957. 310 pages.

23. Krueger Anne. The Political Economy of the Rent-Seeking Society. American Economic Review, 64 June 1974, pp. 291–303.

24. Weimer D. L., Aiden R. V. Policy Analysis: Concepts and Practice. Translation from English for scientists ed. O. Kilievich. K.: BASICS. 2000. 654 p.

25. Weiss K. G. Evaluation: Methods for Program and Policy Research. Translation from English for scientists ed. O. Kilievich. K.: BASICS. 2000. 671 p.

26. Fukuyama, F. (2012). The end of history and the last man. Penguin Books.

27. Bentham J. Manuel of political economy // Jeremy Bentham's Economic Weittings / Ed. by W. Stark. — London, 1952. — Vol. 1. — P. 224.